

Г. КОСАРЄВА

КОМЕНТАРІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА У ЛІТОПИСІ
САМІЙЛА ВЕЛИЧКА ЯК ПОЗАТЕКСТОВА
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДАВНЬОУКРАЇНСЬКОЇ ПАМ'ЯТКИ

У статті розглядаються різновиди коментарів як позатекстової інтерпретації Валерієм Шевчуком барокової пам'ятки – Літопису Самійла Величка.

Валерій Шевчук є знаковою постаттю в українській медієвістиці. Одна із складових його творчості на ниві давньоукраїнського письменства є переклад та коментарі Літопису Самійла Величка. Як текстолог та перекладач Валерій Шевчук разом із дослідниками О. Мишаничем, В. Кречетом, М. Жулинським, істориком П. Толочком вперше в історії художнього українського перекладу видали цю фундаментальну працю в 1991 році. Для Літопису Самійла Величка Валерій Шевчук самотійно зробив 100 друкованих аркушів перекладеного тексту, 3400 наукових коментарів та приміток до нього, 500 рідкісних ілюстрацій! Ця унікальна книга відкриває нам ще одну площину величезного таланту В. Шевчука як серйозного історика. На думку П. Білоуса, «перекладацька робота велася цілком свідомо, щоб та література, яка привернула увагу сучасного письменника, «могла ввійти в живий літературний процес», тобто маємо цілеспрямований намір – не просто відновити, реконструювати літературні пам'ятки, а зробити їх одним із чинників впливу на художню свідомість нинішнього реципієнта. Тому їй потрібна, на думку Шевчука, така модернізація давнього тексту» [2, с. 15].

Одним із способів модернізації Літопису Самійла Величка для Валерія Шевчука стали численні **коментарі, примітки**, що прояснюють певні аспекти, відкривають зовні не виявлені чи недостатньо виявлені міжтекстові зв'язки давньоукраїнської пам'ятки епохи Бароко. До того ж такий спосіб художньої рецепції дозволяє тлумачити давні події, топоніми, наділені національною культурною семантикою, історіософемі і т.п., що вимагає від читача скрупульозної роботи, широкої ерудиції для цілісного сприйняття «споруди давнини» [1, с. 176]. Тож цілком слушно пише з цього приводу П. Білоус: «Так може бачити старий текст сучасна людина, яка з віддалі часу прагне роздивитися історичний краєвид зображеного, пригадати собі те, що могло бути свіжим у пам'яті давнього автора, що хвилювало його, але меркнуло у плині віків» [1, с. 176].

Окрім того, специфіка коментування полягає в поясненні з максимальною повнотою всіх незрозумілих, з точки зору упорядника, місць тексту, розкриття згадуваних історичних подій і

фактів, про суть яких не можна скласти уявлення з тексту оригіналу. Тобто, йдеться про *сміслові коментування*. Коментарі Валерія Шевчука розтлумачують бароковий макросвіт пам'ятки.

Численні коментарі стали єдиним материком-госарієм, в якому поєднано також систему передмови та післямови, примітки, що покликані збагатити інформаційний, літературний пласт давньоукраїнської пам'ятки.

Зауважимо, що проблема мовної модернізації В. Шевчуком Літопису Самійла Величка та його оснащення примітками та коментарями, є на сьогодні малодослідженою (окремих питань торкалися П. Білоус [1], [2], В. Соболев [7], І. Дзира [6], О. Солецький [8]) тощо. Так, зокрема, дослідник П. Білоус наголошує, що в коментарях «тлумачаться давні реалії, імена, що вже забулися, освіжаються події, зображені у давніх творах» [1, с. 176].

Тому **метою** статті є з'ясування своєрідності семантики коментарів, їх різновидів, як одного із способів художньої рецепції та інтерпретації давньоукраїнської барокової пам'ятки – Літопису Самійла Величка.

Валерій Шевчук розширює зміст пам'ятки за допомогою коментарів, що, по суті, є **позатекстовою інтерпретацією**. До того ж коментар характеризується більш тісним зв'язком із текстом Літопису. З цього погляду слухними є слова літературознавця М. Гаспарова, який вважає, що «переклад починає інтерпретацію тексту, коментар її продовжує» [5, с. 70]. Цілком очевидно, що коментар є невід'ємною структурною складовою художнього твору.

Тож сконцентруємо увагу на тих поясненнях до тексту, які дозволяють перекладачу-інтерпретатору розшифрувати герменевтичний код барокового твору. Можемо припустити, що стратегія В. Шевчука як перекладача-коментатора спрямована не лише на реалізацію Величкова задуму, але й відтворення власних інтенцій: естетичних, культурологічних тощо.

У процесі дослідницької роботи над коментарями до Шевчукового Літопису виокремимо їхні найбільш межові різновиди:

1. **Власне «перекладацькі» коментарі**, метою яких є заповнення лакун у тексті при перекладі та інтерпретації. Даний аспект коментаря має бути передусім змістовним, розкривати зміст та контекст застосування певних лексем, фрагментів, які завуальовано відтворив бароковий автор, а перекладачеві відтак належить *о-мовити* давній текст. Важливою складовою при цьому є контекстуальність – смислові інтенції тексту коментаря та контекст твору. Для прикладу звернімося до розділу 7 у першому томі Літопису, в якому йдеться про подорож Богдана Хмельницького до Криму, де його пошановував хан: «Тоді хан

виказав Хмельницькому пошанування, наказавши відіслати на його квартиру зі свого дому три куфи (підкреслено мною – К.Г.) вина, п'ять биків і п'ятнадцять баранів» [3, с. 56]. Коментуючи цю лексему, В. Шевчук пише у примітці № 72, що «*куфа*» – це «бочка» [3, с. 56]. Тож зміст цього коментаря заповнює лауну у перекладі, що стає зрозумілою для сприйняття сучасними читачами. Подібну функцію мають коментарі у наступних епізодах. Звернімося до тексту Літопису: «*Все товариство Хмельницького пізнало ханське пошанування й також виїхало з Криму, обдароване сукнами, мусульбесами й сап'янами*». У примітці № 75 Валерій Шевчук зауважує, що «*мусульбес* – гладка червона тканина на підкладку» [3; 58]; «...піхота, виправлена з ланів...» у примітці № 463 В. Шевчук пояснює: «з ланів – тобто набрані на гроші з ланових поборів...» [3, с. 169].

Важливо звернутись також до фрагменту із промови Самійла Зорки до козацтва: «Нехай виповідять людською мовою про лицарську діяльність вашу поля й долини, вертепи й гори, мури й гарматні рури, коли ви ставали і воювали за свої вольності з мужнім і величним серцем...» [3, с. 209]. Перекладач пояснює у коментарі № 656 слово *вертепи* як «пустелі, хащі, відлюдні місця» [3, с. 209]. Відтак слово набуває виразного тлумачення завдяки контексту та коментаря до нього. З цього погляду можна ще додати розповідь В. Шевчука про прибуття коронних гетьманів з польськими військами на Україну (розділ XI), коли «п'ять тисяч реєстрових (виборних і військових) козаків з Барабашем, Кречовським та іншими своїми начальниками сіли, готові до війни, в байдаки, а до них, задля більшої певності, підсадили дві тисячі кроцю польського війська – німецької піхоти» (підкреслено мною – К.Г.) [3, с. 64]. Перекладач-коментатор тлумачить це словосполучення так: «у *війську*, що *пливло водою*, *німців* не було, але в той час «німцями» називали *набраних до польського війська українців, що були вдягнені в німецькі мундири*» (примітка № 87) [3; 64]. Відтак у читача не виникає текстологічних труднощів у рецепції пам'ятки.

У першому томі Літопису натрапляємо також на такий опис: «Року від створення світу 7162-го, а від утілення сина слова божого, нашого спасителя Христа 1654-го, була тоді чорна великодня літера «Д», а в руці літо (підкреслено мною. – К.Г.) було шосте...» [3, с. 129]. У наведеному фрагменті бачимо літописне датування відібраних для написання подій. Разом з цим перекладач-коментатор у примітці № 304 тлумачить лексему «в руці літо» – «букви в церковному місяцеслові, які вказують неділі в році» [3, с. 129]. Таким чином, на смислового рівні Валерій Шевчук дешифрує хронотоп Літопису.

Роблячи коментарі до першого тому Літопису, Валерій Шевчук також чимало уваги приділяє вивченню автентичності документів, які вніс Величко до свого твору. Зокрема, дослідник, працюючи над текстом пам'ятки доби Бароко, з'ясовує проблему щодо питання – звідки взяв Величко листи та універсали. Вирішити його дослідник пропонує таким шляхом: знайти серед Величкових листів Богдана Хмельницького такий, який мав би відповідник із іншого джерела і щоб той документ був справді оригіналом. «Порівняння обох текстів дало б змогу зрозуміти Величковий метод реставрації документів» [3, с. 17]. Після здійснення такого експерименту (В. Шевчук порівняв оригінальний лист Хмельницького від 3 березня 1648 року до Потоцького із вміщеним у Літописі Величка листом гетьмана до Потоцького від 27 грудня 1648 року) дослідник установив відсутність текстологічної близькості (повністю не збігаються стиль, форма, відсутня і фразеологічна подібність), зате зафіксував змістову спорідненість, що дозволило йому зробити висновки у примітці № 65 першого тому Літопису: лист Величка є «розширеною реляцією справжнього, з великими відступами і додатками» [3, с. 50]. Величко, очевидно, знав про наявність такого листування, знав навіть зміст цих листів «в короткім викладі, занотованім у себе», але, незважаючи на це, літописець робить спробу відновлювати ці документи, складаючи їх від себе, але зберігаючи зміст. «Тому, – наголошує В. Шевчук, – не можна вважати ці листи фальсифікатами у повному розумінні цього слова, а слід назвати їх своєрідними *літературними обробками*, можна додати ще – риторичними обробками фактів, які С. Величко і вважав за правдиві» [3, с. 17] (курсив мій – К.Г.).

У другому тому Літопису В. Шевчук також розширює твір за допомогою перекладацьких коментарів. Зазначимо, що деякі слова вимагають перекладу та пояснення, що сприяє адекватності сприйняття тексту. Наприклад, коментар № 602: «А Самойлович, піднявшись із худобахольства до високої гетьманської влади і почавши збагачуватися, став змінювати й свою обичайність» (підкреслено мною – К.Г.) [4, с. 161]. Валерій Шевчук подає таке тлумачення: «Худобахольство – низьке становище: худобахолок – робітник» [4, с. 161]. Відтак цей коментар має описову властивість: розкриття життєпису гетьмана через асоціативне пояснення, а також уміння точно віднайти суперечності образу героя доби Бароко (*висока влада – низьке становище*).

Наведемо ще кілька показових прикладів коментарів-перекладів. Наприклад, у розділі XVIII про Чигиринські події він тлумачить значення слова «консервація» війська Запорозького у примітці № 853: «Консервація – тут: охорона прав» [4, с. 237].

Окрім того, у розділі XXXIX, в якому, зокрема, йдеться про «Шереметове перебування в Римі» та «про папські й кардинальські йому подарунки» [4; 545]: «А папський кардинал, званий Корнаро, тоді ж таки дарував йому, Шеремету, ліску¹⁷⁹⁸, знаменитої роботи, яка мала руків'я, обсажене сутими¹⁷⁹⁹ діамантами» [4, с. 545]. В. Шевчук пояснює значення лексем читачеві у примітці № 1798, що «ліска – палиця, патериця», а у коментарі № 1799: «сутий – справжній». Тож за допомогою приміток-уточнень текст барокової пам'ятки стає «відкритим» та цілком зрозумілим для сприймання сучасниками.

Серед перекладацьких коментарів слід окремо виділити підгрупу **міфологічних приміток**. У перекладі Літопису це величезний масив образів давньогрецької міфології як домінантів епохи Бароко, які органічно впливають на композицію твору. Прикладом можуть слугувати: № 831 – «Геката – у греків богиня місячного світла, зображалася часом у вигляді трьох зв'язаних спинами постатей» [4, с. 231], № 836 – «Фавн – віщий добрий, милостивий бог лісів, полів, гір, печер, отар. Посилав плодочість полям, тваринам і людям» [4, с. 232]. Зауважимо, що такий різновид коментарів застосовується також у контексті тлумачення державницької місії гетьмана Івана Мазепи, зокрема, Величко порівнює його з *Атласом*. У коментарі № 1600 знаходимо Шевчукове пояснення: «Атлас (Атлант) – титан, який, за уявленнями давніх греків, тримав небесний звід» [4, с. 512]. Тож такі міфологічні вкраплення розширюють Величкові світобачення та допомагають читачеві з'ясувати поетику давньоукраїнської пам'ятки та декодувати її образи.

2. Коментарі герменевтичного характеру простежуємо, коли В. Шевчук намагається цілісно подати сучасному читачеві інтерпретацію подій давноминулих часів, фраз, символів, розширюючи таким чином «горизонт сподіваного» барокового простору пам'ятки. Наприклад, розповідаючи у першій частині першого тому Літопису про образ Богдана Хмельницького: «*Він щасливо й без жодної шкоди прибув із Бродів на Україну. Тут він прожив деякий час, спізнався з добрими козацькими молодцями і від'їхав із ними на Низ до Запорозької Січі. Там він провів кілька років, набуваючи потрібної собі вправності в труді військовім, ходив із запорозькими козаками на бусурманські поселення і не затуляв у боях перед ворогом свого обличчя — за це він був у великій шані у Запорозького війська*» [3, с. 33]. Валерій Шевчук у коментарі до перекладу (примітка № 10) зазначає, що «дані про довголітнє перебування Хмельницького на Січі інші джерела не потверджують. Взагалі про життя Хмельницького до повстання 1648 р. відомо дуже мало. Знаємо, що Хмельницький жив

здебільшого мирним життям. Врешті, на Запорозжжі його знали дуже добре» [3, с. 33]. Тож перекладач-коментатор за допомогою цієї примітки нарощує конотацію щодо образу самого Величка як містифікатора подій, акцентуючи на елементах художнього домислу у літописі, ніж на його історичності. Результатом такого домислу постає також легенда, яку оприлюднює В. Шевчук про дружину Богдана Хмельницького: «...до того був самовільний, що після батькової смерті (якщо то правда) повісив на воротах мачуху свою, Чаплинську» [3, с. 35] (підкреслено мною – К.Г.). У примітці № 17 В. Шевчук зазначає, що «тут маємо ще одну легенду з життя Хмельницького. В ній ідеться про жінку, з якою Хмельницький після смерті своєї дружини жив невінчано. Чаплинський начебто захопив її і обвінчався з нею. Аж по корсунській перемозі Хмельницький відібрав її, і шлюб з нею благословив патріарх у Києві, Її було повішено 1651 р.— цей факт історики приймають. Величкове зауваження «якщо це правда» має сенс, бо Тиміш загинув за батькового життя» [3, с. 35]. Зрештою, перекладач подає розширене різнобічне сприйняття художнього образу Богдана Хмельницького, що призводить до «про-яснення» тексту.

Чимало місця серед герменевтичних коментарів відведено постаті Івана Мазепи, який «був значний козако-руський шляхтич,... бувши двораком та відзначаючись вправністю в усіляких речах,...незбарі поставлений Дорошенком ротмістром його надвірної компанії» [4, с. 170]. Валерій Шевчук передає суперечливе розуміння Самійлом Величком постаті гетьмана епохи Бароко. Підтвердженням цієї думки можуть слугувати такі характеристики та коментарі-інтерпретації Мазепи: «...онь Махіявель хитрий лись» [4; 121]; «величній нев□стюх и махіявель» [4, с. 242] – читаємо у Літописі. Шевчуковий переклад «Однак він, Махіявель¹²⁸² і хитрий лис» містить коментар: ¹²⁸² «С. Величко уподібнює І. Мазепу Ніколо Макіавеллі (1469—1527) — відомому італійському політику й письменнику. Ім'я Макіавеллі стало називним; ним прозивають безпринципних політиків, діяльність яких визначається хитрістю, підступністю й аморальністю» [4, с. 397]. У наступному коментарі Валерій Шевчук пояснює читачеві, що І. Мазепа мав «слабкість» до жінок: «...бойовий невістюх¹⁴⁴⁸ і макіавель Мазепа». З примітки № 1448 дізнаємось, що «невістюх – бабій» [4, с. 459]. Принагідно зауважимо, що за допомогою цієї лексеми В. Шевчук акцентує увагу реципієна на тому, що стиль Величка був не лише вишукано красномовним, зітканим з барокового плетива, але й книжним, наближеним до народної мови. Таким чином, через відтінки слів тлумач веде читача до глибин змісту. Відтак мета В. Шевчука-

інтерпретатора – створити неординарний, самобутній образ сильної особистості Івана Мазепи.

Пошук в образі Івана Мазепи «химерно переплелися, – як слушно зауважує дослідниця В. Соболев, – найбільш вартісні чесноти та обдарування із найнепростішими неподобствами та гріхами» [7, с. 253]. Щодо чеснот Івана Мазепи, то В. Шевчук услід за С. Величком наголошує на державотворчій місії великого гетьмана. Зокрема, у розділі тридцять шостому, в якому підкреслюються його добротворчі справи: «...помноження в цілому світі православ'я та на вітих християнам» [4, с. 478], а також меценатство: «Похваляє наша мірність добротворців; хвалимо тих, хто сприяє добру, а найбільше, коли поєднується начало твердого обов'язку, яке ґрунтується в громадянстві добродійністю» [4, с. 485]; (підкреслено мною – К.Г.). Варто принагідно наголосити на тому, що цей образ подано крізь призму літературознавчих уподобань перекладача. Так, у розвідці «Муза Роксоланська» В. Шевчук уже не лише як перекладач-інтерпретатор барокової пам'ятки, але й як *дослідник*, зазначає, що «С. Величко вживає супроти Мазепи негачійних епітетів, але діяльність описує об'єктивно» [9, с. 428], у чому переконуємось, опрацьовуючи Літопис. Так, кошовий Іван Сірко, звертаючись до запорожців, промовляє на адресу Івана Мазепи: «Панове браття, просимо вас, не убивайте цього чоловіка, може, він вам і нашої вітчизні надалі згодиться» [4, с. 170]. Таке витлумачення постаті героя простежуємо у перекладі В. Шевчука.

Корисна інформація закладена у топонімах, гідронімах, власних іменах та прізвищах. Тому слід принагідно розглянути такі коментарі, за допомогою яких В. Шевчук декодує Літопис.

3. Окрему групу становлять **коментарі-топоніми**, що дозволяють оприяти художній простір Літопису Самійла Величка у бароковій картині світу. Прикметним є той факт, що Валерій Шевчук, апелюючи до географічних координат, тяжіє, на нашу думку, до символічних, націєтворчих та державницьких просторів. У тексті натрапляємо на описово-топографічні домінування та чітку локалізацію проживання українців, батальні події та панораму міст та містечок: Київ, Чигирин, Гусятин, Луцьк, Переяслав, Умань, Біла Церква, Стеблів, Суботів, Ніжин, Чернігів, Львів, Корсунь, Берестечко, Пилява, Глухів, Кременчук, Черкаси, Канів, Полтава, Гадяч, Бар, Батурин, Немирів, Острог, Очаків, Тульчин, Тростянець, Кам'янець-Подільський, Васильків, Трипілля, Бородянка, Тягин (Бендери), Бердянськ тощо.

Варто зауважити, що ці топоніми акумулюють у собі не лише суто просторові поняття, але й хронотопну, символічну, описувально-зображальну семантику. Так, наприклад,

історіософемами українського волелюбного козацтва постають: Батурин, Берестечко, Чигирин, Кодак. Тож топоніми відтворюють передусім *образи живої історії доби Бароко*.

4. Що ж до **гідронімів**, то В. Шевчук відтворює дивовижний водний простір. Зокрема, у розділі 38 другого тому Літопису подано величезний реєстр річок та озер «з обох боків річки Дніпра» [4, с. 594], серед них: Орель, Чаплинка, Протовч, Самар, Ворона, Кам'янка, Лиса Гірка, озеро Гирло Глухе вище, озеро Гирло Глухе нижче, Солоні озера тощо. Такі розширені коментарі увиразнюють у цілому барокову описовість, масштабність пам'ятки та пов'язані з поняттям України.

5. Неабияку роль відіграють **коментарі-хрононіми**. Так, читаючи Літопис, натрапляємо на Величкові невідповідності, деякі неточності щодо ідентифікації історичних подій, життєпису окремих особистостей тощо. Позаяк завдяки Шевчковому коментуванню читач приходить до *розуміння* значимих реалій давньоукраїнського твору. Приміром, звернімо увагу на один з таких *анахронізмів*: (примітка № 825) у контексті панегірику О. Бучинського-Яскольда про Чигирин у частині «Почуття вдячності»:

Не собі козак славу, мій Боже, віншує,
Хоч скарби із звитяжства належно шанує,
Першу міту для слави твоєї, о Боже,
Силу взявши, наш лицар злу силу знеможе.
Турські топче загони і пріч проганяє,
І, щоб віра тривала, свій край захищає.
Бо відколи ще княжив у нас Володимир,
Ми із турками бились, змагалися з ними...
Князь той, Руську державу грудьми захищавши,
Наче скло, пиху гордих крушив, потоптавши.

[4, с. 230]

В. Шевчук у примітці № 825 пояснює: «анахронізм, бо Володимир (Святославич) князував у 978-1015 рр., а Османська імперія склалася після падіння Візантійської імперії (XV ст.)» [4, с. 230]. Тож інтерпретатор барокової пам'ятки ще раз засвідчує, що розбіжності у часпросторі передовсім вказують на її художню природу, естетичне світовідчуття. Такі елементи певною мірою надають тексту рис драматичної оповіді.

6. Варто зазначити, що **коментарі прізвища-композити** є одним із семантичних атрибутів літературної доби Бароко. Так, наприклад, у коментарі № 220 В. Шевчук тлумачить: «Півторакожуха Карпо – козацький ватажок, герой боротьби з поляками після повстання Остріяниці та Гуні, вів партизанську війну в степах» [3, с. 106]. Отже, подібні антропоніми яскраво

демонструють виразну барокову тональність Літопису.

7. Особливої уваги заслуговують **коментарі-біблеїзми**, за допомогою яких Валерій Шевчук декодує естетичні пласти барокового твору, в якому Біблія сприймається як Текст культури.

З-поміж усього загалу біблійних коментарів можна диференціювати такі:

- **біблеїзми-антропоніми**: «*Єгова* – одне із священних імен Бога в Старому Заповіті» (примітка № 742) [4, с. 212], що відтворено у панегірику Олександра Бучинського-Яскольда «Чигрин» гетьманові Самойловичу; «*Гоіаф* – біблійний персонаж, філістимлянський велетень. Його вбив Давид зі своєї пастушої праці» (примітка № 786), а також «*Рувим* – біблійний персонаж, жив у XVII ст. до н. е., родоначальник племені. *Гад* – біблійний персонаж, родоначальник племені. *Монасія* – біблійний персонаж, родоначальник племені» (примітка № 787) [4, с. 220], які згадуються у розділі 18 у розповіді про Чигиринську битву з бусурманами; «*Валаам* – знаменитий пророк із Мессопотамії, герой біблійної легенди, виведений царем Моавитської землі Валаком на висоти Ваала, де, побачивши ізраїльтян, котрі верталися з Єгипту, замість проклясти їх, тричі благословив» (примітка № 913) [4, с. 260]. Отже, розшифрування В. Шевчуком біблеїзмів-коментарів, що органічно увійшли до структури Літопису Величка, є конотаційною частиною позатекстової інтерпретації барокової пам'ятки.

- **коментарі-біблійні цитації** у Літописі є складовою для розширення зображальних засобів універсалізму барокового текстопростору, для осмислення світу і людини. З-поміж корпусу коментарів виокремимо, зокрема розповідь про гетьмана Івана Самойловича, що намагається очистити свою душу, переглянувши свої дії та вчинки за допомогою цілющої сили молитви. Йдучи на вранішню службу, герой чує у церкві молитву-пересторогу: «Друзі мої і мої приятелі поставали здаля від моєї біди, а ближні мої поставали поодаль, тенета розставили ті, хто чатує на душу мою, а ті, хто бажає нещастя мені, говорять прокляття і весь день вимишляють зрадливе» [4, с. 341]. Валерій Шевчук у примітці № 1147 інформує читачів: «Цитата з Біблії. (Книга псалмів, XXXVII, 12, 13)» [4, с. 341].

У контексті розділу 30 другого тому Літопису йдеться про хижі вчинки князя Голіцина, який «заслав Самойловича в заслання і сам не уникнув його, позбувшись всіх маєтків і багатств» [4, с. 375]. Величко вводить цитату-характеристику підступності князя: «Якою мірою будете міряти, відмірюють і вам». Її зміст стає краще зрозумілішим за допомогою коментаря № 1220 В. Шевчука: «Цитата з Євангелія від Матвія, VII, 2» [4, с. 375].

8. Слід окремо сказати **про коментарі-символи**, що надають

Літопису *літературних ознак*, а також є конотаційним пластом. У поетиці твору вони несуть естетичне навантаження. В. Шевчук, продовжуючи та поглиблюючи традиції Величка, не лише оприявлює сучасним читачам барокову символіку, але й вдається до розшифрування її коду. Серед таких символів-концептів можна відзначити *образ човна*, що традиційно в літописній літературі стосувався невідомості, тривоги, та навіть смерті. Також образ у літературі бароко є уособленням мотиву плінності, марнотності «плавби» через море життя. Натомість у Літописі Величка з цим символом пов'язаний образ Івана Мазепи, до якого звернені слова у листі митрополитів: «Нехай могутня рицарська булава вашої вельможності, що перемагає ворогів, мужньо громить на полі бою ненажерливу гідру! Через те, похилений такими численними вихорами, *човен милої вітчизни* міг би щасливо зайти в безпечний порт, кинувши в хвилі крові ворожої *гербовну кітву*¹⁵¹⁵ вашої вельможності, зміцнену хрестом» (курсив мій – К.Г.) [4, с. 484]. В. Шевчук у коментарі № 1515 тлумачить: Гербовна кітва — тобто яркір шляхетного імені (герба). Образ човна в морі, у хвилях, який шукає затишної гавані, символізує Україну в поетичній книзі С. Яворського "Arctos caeli Rossiaci". Це свідчить, що цього листа (риторичний твір свого часу) писав, очевидно, сам С. Яворський, а І. Монастирський лише підписав його» [4, с. 484]. У семантичному плані за допомогою коментаря В. Шевчук на вже відомий зміст слова «нарощує» оновлений зміст, щоб слово увійшло до контексту, при цьому зберігаючи сформоване раніше значення.

Таким чином, розгляд проблеми уведення В. Шевчуком суттєвих для рецепції коментарів та приміток до Літопису доводить, що вони є позатекстовою інтерпретацією («омовленням») пам'ятки, слугують джерелом конотаційних рівнів тексту, а також у цілому розширюють ракурс сприймання сучасним читачем багатовимірності доби Бароко. Таких коментарів дуже багато, їхня мета – збагнути поетику тексту, декодувавши прихований зміст.

Окреслена проблема є тільки однією з-поміж тих, які можуть спрямувати подальші студії у русло глибшого дослідження художньої рецепції давньоукраїнських пам'яток у творчості Валерія Шевчука.

Література:

1. Білоус П. Актуальні питання української літературної медієвістики / Білоус П. – Житомир, 2009. – 248 с.
2. Білоус П. Давня українська література у творчості В.Шевчука // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник. – Випуск 12. – Житомир, 2004. – С. 10-15.
3. Величко С.В. Літопис. Т. 1. / Пер. з книжної української мови, вст. стаття, комент. В. О. Шевчука; Відп. ред. О. В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1991. – 371 с.
4. Величко С.В. Літопис. Т. 2. / Пер. з книжної української мови, комент. –В. О. Шевчука; Відп. ред. О. В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1991. – 642 с.
5. Гаспаров, М.Л. Ю.М. Лотман и проблемы комментирования [Текст] / М.Л. Гаспаров // Новое литературное обозрение. – 2004. – № 66. – С. 70–74.
6. Дзира І.Я. Козацьке літописання 30-х – 80-х рр. XVIII ст.: джерелознавчий та історіографічний аспекти / Інститут історії України НАН України / Дзира І.Я. – К., 2006. – 567 с.
7. Соболь В. О. Літопис Самійла Величка як явище українського бароко / Соболь В. О. – Донецьк: МП «Отечество», 1996. – 336 с.
8. Солецький О. Валерій Шевчук – дослідник та інтерпретатор українського літературного бароко: дис. на здобуття наук. ст. канд. філолог. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / Солецький Олександр Маркіянович. – Івано-Франківськ, 2008. – 205 с.
9. Шевчук В. Муза роксоланська: Українська література XVI–XVIII століть: у двох книгах. Книга 2: Розвинене бароко. Пізнє бароко / Шевчук В. – К.: Либідь, 2005. – 728 с.

The article deals with Valery Shevchuk's way of varieties of the commentaries as out-of-text interpretation of Baroque remembrance of Chronicle of Samiylo Velitchko.